

Kováts Dániel

Móricz Zsigmond novellái a református papságról

Kézbe simuló, gondosan megformált kis könyvben adta ki a Kálvin Kiadó Móricz Zsigmond 17 novelláját *A nyáj és pásztor* címmel. A kálvinista papság világát megidéző írásokból válogatott Baranyai Norbert, s írt a gyűjteményhez tartalmas utószót. Az első gondolatunk a jeles írónak szóló elismerés: lám, ez a gazdag életmű milyen sokféle szempontból szolgáltat olvasnivalót. Szerencsés fordulat, hogy Móricz írói világát egyre színesebbnek látjuk az irodalomtudomány újabb teljesítményei nyomán. Többféle címkét ragasztottak rá életében és halála után; hol elsősorban a dzsentrivilág kritikus ábrázolójaként, hol a parasztság szószólójaként tekintettek munkásságára, újabban pedig – a naplók nyilvánosságra hozatalának egyik következményeként – a szexualitás, az intim szféra irodalmi tükrözését méltatják műveiben. Noha megtévesztő lehet egy-egy tematikai jellemző kiemelése, mégis annak bizonyítéka ez a megítélésbeli változatosság, hogy egy kivételesen gazdag írói világ a Móriczé, a válogatás széles és színes skáláját kínálja a szerkesztőknek és kiadóknak.

A kötet novelláiból Móricz írói jellemzői jól kimutathatók. Olvashatunk a Mikszáth Kálmán, Tömörkény István, Móra Ferenc által nagy sikerrel mesélt anekdotikus történeteket, a feszültséget humorral, iróniával feloldó novellákat, de olyan elbeszéléseket is, amelyekben az indulatok összecsapnak. Az olvasó megsejtheti a nyáj és

pásztora viszonyrendszerének bonyolultságát, a társadalmi viszonyokból, illetve lelki-indulati tényezőkből magyarázható ellentmondásosságát. A lelkész és hívei kapcsolatában Móricz a parasztság és az értelmiség egymásra utaltságának és ütközésének konfliktusos léthelyzeit ábrázolja a maga jellemző módján, idillel, mosollyal átszőve, enyhítve az egymásnak feszülés drámáját. Ez a kis kötet szórakoztató olvasmány, s egyben kapunyitás is az írói műhelynek, Móricz világlátásának és írásmódjának megismeréséhez. Legfeljebb azonban első lépés, bevezetés annak megértéséhez, hogy mit jelent Móricz számára a református keresztyén örökség, s hogy miképp ítéli meg a lelkészi szolgálat lényegét. Ez az 1904 és 1934 között keletkezett 17 írás érdekes és jellemző darabja Móricz írásművészetének, de csupán ezekre hagyatkozva nem ítélnél meg teljesen és árnyaltan Móricz álláspontja. Nem véletlen, hogy Baranyai Norbert kísérő tanulmányában más műfajú írásokra – tanulmányokra, regényekre – is kitekint. Itt most nyilvánvalóan határt szabott a műfaji kötöttség és a terjedelem, ezért nem kerülhettek be regény- vagy tanulmányrészletek a kötetbe, s talán ezért nem olvashatunk az írói pályája utolsó nyolc évében keletkezett novellát, riportot. Pedig kínálkozna még néhány elbeszélés. 1936-ból a *Májusi eső* meg a *Terefere*, 1938-ból pedig *A gólya hálás*, amelyben az író azt érzékeli, hogy

az idős tiszteletes „véghetetlen távolságban élt a falujától. Mintha nem is egy levegőben élték volna.” S igen jellemző – ugyancsak 1938-ból – a *Családi fénykép* és a *Nesze neked bál*, amely a párkapcsolatban világítja át a papi otthont. Talán az is érdemes a figyelemre, hogy a *Pataki diákok* című, *A hatvanas évek levegőjében* alcímű személyes indíttatású, de egy múltbéli históriát felelevenítő elbeszélés témája (amely egyébként kiválik a lelkeszi problémakörből) mennyire foglalkoztatta. Színpadra is szánta, s *Árad a Bodrog* címmel regényben is meg akarta írni a földesúri kastély jószágigazgatója és a kollégiumi diákság „must-puccs” néven elhíresült konfliktusát, ez a mű azonban töredékben maradt.

Az utószóban megpendített gondolatok indokolnák annak további vizsgálatát, milyen forrásokból táplálkozott Móricz református hite. Nyilatkozatai arról árulkodnak, hogy hitoktatóival nem volt szerencséje; „nem tehetek ellenük semmi lényeges kifogást” – írta róluk, de – „egy sem volt köztük, aki valaha a saját hitével állott volna elénk”. Édesanyja alapozta meg istenhitét, aki a csillagos ég tágaságának, valamint egy kicsiny bogár szervezetének rejtélyén magyarázta meg neki a világegyetem bonyolultságát és tökéletességét. 1908-ban Móricz tanulmányt írt a *Bibliáról*, amely aztán beépült *A fáklya* című regényének szövetébe, s a bibliai vízió Matolcsy Miklós életrajzához záróakkordjában is hangsúlyos szerepet kap. Ez az a mű, amely kulcsot ad Móricz megértéséhez a nyáj és pásztora viszonyrendszerének ábrázolásában: a református papra olyan értelmiségiként tekint, akinek küldetése van a krisztusi példa evilági követésében, felelőssége a maga mikrotársadalmának morális meg erősítésében, népe szolgálatában. Tudjuk, hogy a református papság móríczi

ábrázolása nem kevés ellenérzést váltott ki a maga korában; felrótták neki, hogy „ő – a pataki és kisújszállási főgimnázium növeltje, egy ref. pap unokája – pellen-gérré állítja műveiben a ref. lelkészeket”. „A fáklya” valóságos vihart keltett egyházi körökben, nem értették vívódó, elbukó hőstét. „A regényhős, a Fáklya, aki híveinek világossága akart lenni, tehetetlenségével, félszégével csakugyan megcsúfolása volna református papnak, ha típusnak tekintetnék”, írták róla 1918-ban a *Sárospataki Hírlapban*. Amikor Móricz 1930-ban egykori iskolájába, Sárospatakra látogatott, a teológiai akadémia kiváló, ifjan is tekintélyes tanára, dr. Szabó Zoltán vezette be szerzői estjét, aki nem mulasztotta el a reflektálást erre a problémakörre. Reálisan, belátóan így nyilatkozott: „Jellemzőek Móricz papregényei. Minket, patakiakat ezek különösképpen érdekelnek. A pap a 16., 17. és 18. században minden szociáldemokrata és kommunista bizalminál bizalmibb emberre, anyagiakban és lelkiekben egyaránt a szó legtisztább értelmében vett vezetője volt a falunak. Mikor sikkadt el ez a pozíciója, felderíthetetlen, de hogy miért, arra sok részben megfelel Móricz Zsigmond a papregényeiben. Sokan megharagudtak reá s sokan haragusznak ennek megmutatásáért ma is. Ebben a haragban – legyünk igazságosak magunkkal szemben is – van valami a lump felháborodásából, aki midőn kaptos állapotában megpillantja magát a tükörben, dühbe gurul, és ki akarja dobálni a lakásból saját tükörképét. Tükörbe nézni pedig jó, még ha nem is vagyunk hiúk, még ha kissé torzít is ez a tükör. El kell ismernünk, hogy a mai papi nemzedék egészséges önkritikájának kifejlődésében sok része van Móricz Zsigmond papregényeinek.”

Nemcsak regényben, hanem novellában, riportban, tanulmányban is vissza-vissza-

tér e téma, ezért egyáltalán nem idegen a móriczi életmű sokrétűségét tekintve egy olyan válogatás, amely arról a tanulságos és gyakran bonyolult viszonyrendszeréről szól, amelyben egy közösség szellemi vezetőjének és tagjainak léte és működése

történik. Ha bizonyos korlátok között is, Móricz novelláinak e válogatása érdekes olvasmány. Az író által megidézett, újratevett karakterek és helyzetek elszórakoztathatják, elgondolkoztathatják a mai olvasót.

(Móricz Zsigmond: A nyáj és pásztora. Válogatott novellák. Szerkesztette: Baranyai Norbert. Kálvin Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 978-963-558-238-9)

Tusnádylászló

Csillagok a máglyán

Az emberiség különösen szép történelmi korszakában lobbantak fel azok a máglyák, amelyek a kor csillaglényeit elégették. Hamut és kormot hagytak maguk után. Madarász Imre legújabb könyvében két áldozatról ír. Több is volt, de talán ez a kettő kötődött leginkább magához az olasz reneszánszhoz mint művészeti, tudományos újjászületéshez. A hit és a történelmi változást igénylő több áldozat is mellettük sorakozik.

Ha szembe akarunk nézni a tűzben elégetettek pokoli szenvedésével, könnyen „hütlének lehetnek” hozzánk a szavak. Ezért talán groteszkül hat a szép olasz közmondás: „Harmatcseppben csillagfény rebben”. Mégis idézem, épp az áldozatok sorsát átélve, hiszen a kínok tetőfokán mit nem adtak volna ők bármilyen harmatcseppért. Ezzel a közmondással csak azt akarom kiemelni, hogy Madarász Imre könyve nagyon tömör, és a rövid megközelítése igen kockázatos, de bízom abban, hogy írásommal nem a hiány érzetét ébresztem, hanem az olvasói kedvet egy olyan mű iránt, amely segítségével még árnyaltabban lehet látni azt a kort, amelynek ragyogását, fényét a legiszonyosabb események füstje sem tudta elhomályosítani.

A Két máglya. Girolamo Savonarola és Giordano Bruno címlapja, mint valami zenei motívum, egy nagy alkotás alapgallama, meghatározza az egész szerzemény lényegét. Szerves kapcsolat van közte és

a könyv fejezetei között, ahogyan ezek is kötődnek egymáshoz. A két szellemi nagyság nyugalma, belső békéje szólít meg minket. Köröttük a lángok a lenti sötétből törnek elő. A háttér is fekete, a gyilkos lobogás elemi erővel tör a magasba.

A hajdani esemény van előttünk. Az ötszáztizennégy és négyszáztizennégy évvel ezelőttil semmi sem szépíti, de a címlap összhatásában titkot sejtet, és a borzalom ellenére valami rendkívülinek, nem mindennapinak, öröknek az érzetét kelti fel, ébreszti az ember szívében. Az összehasonlítás és a különbözőség mérlege az utóbbi javára billen. A két áldozat a tűz izzásában találkozik. Valamit üzennek nekünk. Ezeket a lángnyelv-szavakat tolmácsolja nekünk Madarász Imre. A címlap a mártírológia lényegét ragadja meg. A hajdani lángok rég kilobbantak, de azok, akik ott hamuvá égtek, akiket a legnagyobb kínok közepette elhamvasztottak, emberi valójukkal, arcukkal állnak elénk, és megszólítanak minket: „Nézzetek ránk! Azok vagyunk, akik voltunk. Vegyétek észbe, mit üzen ez a máglya: ez a mi kiteljesedésünk.”

Madarász Imre ezt adja át nekünk a két sorsos áldozat világából. Markánsan ragadja meg az ellentéteket. A hit, a tudomány, a művészetek területén oly bonyolult gordiuszi csomó keletkezett, hogy az egy határon túl az adott hatalom – a józan ész szabályai szerint – már nem tudta kezelni. Ez viszont nem menti a legször-

nyűbb „gyökeres” megoldást. A kérdés még bonyolultabbá válik, ha azokra a kisa-játfításokra vetjük tekintetünket, amelyekkel egy-egy későbbi hatalom a saját érdekének megfelelően igyekezett hasznosítani a vértanúkat. Az ellentétek még inkább fokozódnak, ha a két áldozat, különös személyiség bonyolult lelkivilágát mérlegeljük. Madarász Imre gondolatainak tiszta nyelvi megvalósulása mutatja meg azt a rendet, amely az élénk táruló, szinte átláthatatlan jelenségvilág kavargásában mozgatta a legszebb és legtragikusabb eseményeket. Girolamo Savonarola maga is lángot gyűjtött, nem csupán a lelkekben, hanem a tanítását „zavaró” humanista remekművek megsemmisítésére is. Írások, festmények – örök becsű értékek estek áldozatul. Madarász Imre Heinét idézi: ahol könyveket égetnek, ott embereket is el fognak égetni. Vallomása szerint nem párhuzamos életrajzot írt, hanem párhuzamos mártírológiát. Savonarola oly kiváló mestere volt a szónoklásnak, hogy tehetségét Lorenzo de' Medici is elismerte. Hiába figyelmeztették, hogy a híres, tüzes szavú Barát ellene beszél, folyton szidja, ő azt válaszolta, hogy az a fő, hogy az a beszéd szép; ami őt illeti, a Barát szavainak az igaz vagy hamis voltát úgyis meg tudja ítélni az, aki őt ismeri.

A szó hatalom – hirdette Dante, és ezzel rendelkezett Savonarola. Azért kellett meghalnia, mert VI. Sándor pápa meglátta benne ezt a hatalmat, hiszen ez a tömegek előtt igazi fegyverré vált. A Borgiák diktatórikus földi uralmát akarta felváltani a krisztusi tanítás tiszta erejével. A pünkösdi öröm hatotta át a szavait. A földi hatalom képviselői úgy vélték, hogy ezt csak a lángok olthatják el.

Ebben az időben az udvar a világ kicsinyített mása volt. Egy jó fejedelem, uralkodóherceg paradicsomot tudott teremteni alattvalói számára, de ha nem a jóra tört,

hanem a rosszra, akkor mindaz, ami természetes, a semmibe hullhatott, maga a rossz mindent áthatott, a legnagyobb mélységeikig ért el: a csontig. Ez a gondolat Giordano Bruno egyik versében szerepel. Ő Nolában született, 1548-ban. Savonarola Ferrarában látta meg a világot 1452-ben, ugyanabban az évben, amelyben Leonardo da Vinci. Ez az általános géniusz megsejtette az infinitézimális (a differenciál- és integrál-) számítás lényegét. A végtelen meglátása, meghatározása, megközelítése Giordano Bruno filozófiai rendszerének az egyik igen fontos pillére. Sok szempontból a felvilágosodás előfutárának tekintik. Savonarola a megingott hit igazi és tiszta rendjét akarta megszilárdítani. Tanításában olyan gondolatok jelennek meg, amelyek majd a reformációban teljesednek ki. Ferrarában született. Mily különös, hogy Kálvin János, nem sokkal azután, hogy hitújítói küldetése, hivatástudata felébredt benne, éppen Ferrarában töltött hat nagyon jelentős hetet. Az uralkodóherceg felesége, a francia királylány, Renata di Francia a követője lett.

Goethe *Torquato Tasso* című drámájában a ferrarai udvart úgy mutatja be, hogy ott már a szellem fénye, „napvilága” ragyogott, amikor másutt még sötétség honolt. Ez a tündöklés a bemutatott főhős műveiben is jelen van, főképpen az „Amintá”-ban. A nagy zuhanás akkor következett be, amikor ő az emberélet útjának a feléhez ért: épp a harmincötödik születésnapján került börtönbe – elmeegógyintézetbe. Körülményeiben, tragikus helyzetében modern kutatói a gulágok őseit fedezik fel kinszenvedésének színhelyében. Nyolcvannégy hónapot töltött a mélyben, a sötétben, halványan beszüremplő félhomályban: halálveszedelemben. Egészsége közben kopott, felőrödött. Kiszabadulása után hat év telt el, és Giordano Bruno aljas törbecsalás áldozata lett. Szinte annyi időt

töltött a börtönben, mint amennyit Tasso. Brunót a Campo de' Fiorin a máglya várta 1600-ban. Halálos ítéletét VIII. Kelemen pápa írta alá és az egyik munkatársa. Öt évvel korábban ugyanez a pápa ajánlotta fel Tassónak a költői koszorút, de a költő már nagy beteg volt, és a koronázás – a koszorúzási nagy ünnepség örökre elmaradt.

Madártávlatból nézve a történelem olyan, mint valami végtelenbe tekerődő útvesztő – labirintus. Hiszen Tasso halála után néhány hónappal VIII. Kelemen egyik rokona vezette azt a hadsereget, amely több más katonai erővel együtt visszafoglalta egy időre Esztergomot a töröktől. Így zárult le akkor az a harcos időszak, amelynek egy évvel korábban Balassi Bálint is a vértanúja lett. Vincenzo Gonzagát, Montova uralkodóhercegét, Tasso egyik nagy tisztelője, Claudio Monteverdi is elkísérte, és a visszafoglalt város kormos falai között társaival együtt hangversenyt adott. Végtelenül kusza eseményfolyamatokból, eszmék, hitelvek ütköztetéséből fonódik össze mindaz, amit mi történelemnek nevezünk.

Madarász Imre mártírológiája két nagy olasz gondolkodó iszonyú sorsát tárja elénk. Százkét év választja el a firenzei és a római máglyát. Közöttük izzik az időben Dózsa György tüzes trónja. Éppen ötszáz év messzeségéből bíborlik fel hazánk és Európa égkárpitján. Felmérjük-e valaha, hogy ki és mi égett el akkor? Ha a pénzéhes főurak nem fordulnak a meghirdetett harc ellen, talán másképp alakul a sorsunk. Éppen Machiavelli vezette le azt, hogy az ember maga irányítja a történelmet, és ebben meghatározó szerepe van a szabad gondolkodásnak.

Savonarola és Giordano Bruno máglyájához ímígyen társul Dózsa György tüzes trónja. Velük együtt izzik az időben. Azon rajta volt a magyar parasztság sorsa is. Bizony mondom, azon elégett a magyar jövő egy része is. A vértanúvá lett székely vitéz „szellemét a tűz nem égette meg”, és így van ez az emberi lét tűzbe taszított többi óriásával is. A hozzájuk méltó utókorban úgy lobog tovább az ő fönséges, soha el nem hamvadó igazuk, hogy általuk tudjuk legyőzni a legsandább félelmeinket. Általuk tárul ki előttünk az emberi lélek végtelensége.

Giordano Bruno a legnagyobb olasz filozófus. Madarász Imre kitűnő könyve rendkívüli módon pótolja azt a nagy hiányt, amely Nola kiváló gondolkodója kapcsán tátong a magyar glóbuszon. Érdemeihez képest nem eléggé, nem megfelelően van jelen a hazai gondolkodásban. Platón eszmetana hatja át egész tanítását. Ám tovább is lépett. Szembenézett a végtelennel. A mindenség összhangja, nagyszerűsége tárult elé, és úgy érezte, hogy örökre legyőzte a félelmet. Másokban is felderengett ez az élmény, de a horror vacui – az űr rémülete ejtette rabul lelküket. Giordano Bruno ellenkezőleg, vádlói szemébe vágta, hogy azok rettegnek, ő nem fél. Az emberiség egyik legszabadabb szelleme volt ő. A lélek szabadságának a hitével, vértanúságával támasztotta alá a tanítását.

Savonarola és Giordano Bruno sorsa kavargó e frissen megjelent könyv lapjain. Madarász Imre évente elzarándokol Giordano Bruno szobrához Rómában, a Campo de' Fiorin. Lélekben mi is követjük őt, ha sorait olvassuk. Új kötetében az olasz reneszánsz mártírjainak emléke előtt tiszteleg.

(Madarász Imre: Két máglya. Girolamo Savonarola és Giordano Bruno. Hungarovox Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 978-615-5331-17-4)

Máriás József

Újraolvasott esszék Ady Endrétől

Az esszé több mint négyszáz éves hagyománya a magyar irodalomban a 20. században jutott csúcspontra, s érett a társadalmi gondolkodást meghatározó, a közéleti cselekvést befolyásoló erővé. Az értekező próza műfajába tartozó irodalmi igényű alkotás szabad folyást ad a gondolkodásnak, az adott témát áttekinthetőbbé téve veti fel a kor legégetőbb kérdéseit, vélemény- és tudatformáló, állásfoglalásra készítő szándékkal segíti az olvasó tájékozódását.

Ezt tette a maga korában Ady Endre is, akinek publicisztikája életművének szerves részeként emelkedett klasszikus magasságba. Balogh Edgár szerint ezekben az írásokban „a vers és a novella forrásvidéke”-hez jutunk el, bennük „a politikai gondolatok prózája; mindennapi prózája, valóságbelisége” ölt testet. Jelentőségét és értékét jelzi az is, hogy az Akadémiai Kiadó 1955-ben útjára indított *Ady Endre összes művei* sorozatában tizenegy kötetben, később, más kiadók, további kiadásokban tették hozzáférhetővé, újabb s újabb nemzedékek közkincsévé a költő újságcikkeit, esszéit.

A műfaj iránti magas fokú érdeklődés jele az is, hogy a Nap Kiadó 1999 óta *Magyar esszék* címen könyvsorozatban jelenteti meg klasszikusaink – Illyés Gyula, Németh László, Kosztolányi Dezső, Somlyó György, Páskándi Géza –, továbbá jeles kortárs alkotók – a közelmúltban elhunyt Domokos Mátyás, Görömbei András,

Olasz Sándor –, valamint Csoóri Sándor, Kodolányi Gyula, Ágh István, Vasy Géza, Kis Gy. Csaba, Monostori Imre, Márkus Béla munkáit. A sorozat újabb kötetei közt találjuk az Ady Endre alkotásaiból válogatott és szerkesztett kiadványt.

Az olvasót bizonyára elgondolkoztatja, hogy száz év távlatából mit üzenhet, mit mondhat nekünk a maga korához oly sok szállal kötődő publicisztikai alkotás? Erre Ady Endre ad választ azokban az írásaiban, amelyekben a maga szerepéről az irodalom – s benne az esszéírás – értelméről és fontosságáról vall olvasóinak: „a mai magyarság, kultúr-magyarság lelkiismeretének hiszem magam” (*Önéletrajz*); a sajtó missziójának azt tekintette, hogy „korrigálja meg még azt, ami kevés megkorrigálható!... (*A sajtó és a parlament*) „...jaj volna nékem, ha csakugyan úgy volna, hogy poéta vagyok, s ezzel vége. Nem, nem, s úgy gondolom, s ez az egy éltet, valaki és valami más is volnék, s ha egyéb nem, de emberi és kiváltképpen magyar értelmeik és avult értelmi gazdagságok nyugtalanítója, gyújtogatója. (...) Bánom is én: értik-e verseimet, vagy sem, úgylis rettegek, hogy túlságosan és sokan értik, de a nagy dolog az, hogy vagy én voltam a nyugtalanság hozója, vagy ami tudományosabb: énáltalam hörgött föl manapság legnyugtalanítóbban a magyar társadalmat kínzó nyugtalanság.” (*Poéta és publikum*) „Én is azokhoz tartozom, akik a harag borának poharát ráköszöntötték egy

hitvány generációra. (...) Most vagy soha, annyi bizonyos, most vagy soha el kell válnia, vajon az irodalom tényleg jóslója, előzője minden társadalmi és politikai megújulásnak.” (*Magyar lelkek forradalma*) Ady valóban a magyarság lelkiismerete volt, a magyarságot kínzó kérdések bátor fölvetője, a haladás fékezőinek kérlelhetetlen haragosa, a társadalmi és politikai megújulás, „a forradalom: a teljességes Élet” hirdetője – verseiben és publicisztikájában, esszéiben egyaránt.

Nem véletlen, hogy a kötetet összeállító Ferencz Győző a roppant gazdag életműből zömében azokat az írásokat helyezte a mai olvasó reflektorfényébe, amelyek Ady Endre társadalom-átalakító törekvéseit, elképzeléseit és elvárásait tüzték tollhegyre. S mindjárt az első írásban elénk tárul a 19. századvégi közállapotból eredő kérdés: „Vajon haladunk-e?” (*Haladunk?...*) De lehet-e ott haladásról beszélni, ahol „egy-egy választás arra vall, hogy annyi képességünk sincs a modern parlamentáris élethez, mint a boxereknek” (*Turáni erkölcsök*), ahol „pár százezer ember kisajátítva tartja az országot” (*Panama és anarchia*), ahol „az új, az igaz nehezen hódít” (*Rodin, Pitrou és a szobrok*), ahol „ötven-száz évvel hátrább ballagunk még a kultúra külsőségeiben is nyugatibb népeknél” (*Kié legyen Budapest?*)...

A politikai közállapotokat kíméletlenül osztorozó „új igaz ember, Ady Endre” számos írásában előrevetíti a jövőt is: „Hiszem és vallom, hogy a forradalmi megújulás kikerülhetetlen Magyarországon.” (*Válasz Tóth Bélának*) „Ide új hit, új erő és új munka kell...” (*István király országa*) E nélkül nem szüntethető meg a kilátástalanság, a nincstelenség okozta súlyos társadalmi probléma: a százezres nagyságrendű kivándorlás. Önmagunk elveszejtése nem új keletű kérdés: „A mi atyáink, akik talán így-úgy magyarok lehettek, elfelejtették

megcsinálni a magyarságot. Magyarország régen nincs már, ami van, az csak pars negativa, amely avval különbözik a jól megrajzolódott fajtáktól, ami neki nincs.” (*Korrobóri*) Az orvoslás elmaradása még kilátástalanabb helyzetbe sodorhatja az országot. „Ha magunk nem tudjuk magunkat megmenteni, elvesztünk (...) Julián magyarjait elnyeli Amerika, bennünket pedig – Európa.” (*Julián magyarjai*)

Publicisztikai tevékenységének palettájáról nem hiányzik korának súlyos problematikája, a mind akutabbá váló nemzeti-ségi kérdés. A csaholó hazafiság egyfelől bűnbakot keres a társadalmi gondokra: „Ha baj van, itt vannak a zsidók. Az éhséget, a nyomort s mi minden bűnünket uszítsuk csillapítás okából a zsidókra.” (*A mennyeknek országa*) Másfelől azonban érzéketlen marad az erdélyi románság az ország integritását veszélyeztető törekvéseivel szemben. Az Óromániából kiűzött zsidók sorsán töprengve írja 1900. július 4-én: „Kikergeti egy olyan nép, mely őrült hazudozásaival az emberi jogokról belármázza az egész művelt világot. Mely siránkozik magyarországi testvéreinek rabszolga helyzetén. Mely perfid viselkedésével megérdemelné a művelt, liberális államok leszámoló fellépését. Az európai kormányok pedig hallgatnak.” (*Száz bujdosó család*)

A háborús készülődés forgatagában kevesen látják előre annak az országra nézve tragikus végkimenetelét. Ady Endre a *Huszedik Század* című folyóirat 1912. november–decemberi számában közli a magyarság előtt évtizedekig elhallgatott, a nyilvánosság elől elzárt, ma is megrázó hatású írását: *S ha Erdélyt elveszik?* Benne hitet tesz Erdély-szeretetről, a hozzá való ragaszkodásáról. „...az európai nemzet-társadalmak legparancsolóbban fejlődés korszakában Erdély volt: Magyarország. (...) románjai például bibliafordítást ma-

gyar fejedelmek által kaptak.” A kisebbségi sorsba jutott magyarság szellemi emberei által megfogalmazott és meghirdetett transzszilvanizmus is meríthetett ebből a váteszi írásból, hisz Ady Endre az első közt fogalmazza meg: „Erdélynek külön lelke van”. Az erdélyi magyart és románt két ikergyermeknek nevezi, akiket gyökereiktől fosztana meg „ez az örült militáris világ, melyet ma még a szociáldemokrácia legáncsolni képtelen, diplomaták diagnózisa szerint kezd gyógyítani bennünket.” S amit hozzátesz, az előre vetíti Trianon bizarr, átkos döntését, annak következményét: „Mai barbár csodák idején el tudom képzelni azt is, hogy Erdély hamaros megvalósulása lehet tüzes vad álmoknak, mik nem minden alap nélkül kísértének az alsó Kárpátok alatt. (...) Beszéljünk-e a Romániába olvasztandó magyarságról, melynek, ha lehet, rosszabb, embertelenebb s főképpen otthontalanabb sorsa volna a mai erdélyi románokénál?” Mi ez, ha nem „Erdély egyetemes nyomorúsága”-nak alig egy évtized múltán történő beteljesülésének jóslata?! Nem egyszeri megézésről van szó. Ady 1912 áprilisában üdvözlétét küldte a szegedi börtönbe bevonult Octavian Gogának, „a románok nagy költője”-nek, „köszöntő szeretetet a nemes harcosnak”, ám két év múlva, 1914 januárjában már felismeri, hogy a „tisztelt barát” nem csupán nemzetiségi jogokért küzd. Fölteszi a kérdést: „szívednek-lelkednek teljes nyugalommal indultál el vezértársaiddal, hogy gyilkos szövetséget kössetek a te néped és az én népem ellen? (...) költő állhat orvgyilkosok közé? (...) Megéri-e egy távoli kiméra, hogy kiszolgáltassátok népeteket és a demokráciát a legalacsonyabb és legbrutálisabb úri uradalomnak?” (*Magyar és román*) 1915-ben már ráébred arra, hogy az „óromantikus Goga Octavian” nemzeti elfogultsága miatt méltatlanná vált arra, hogy vele kezét szorítson. Ekkor írja le

nemzeti érzését és elkötelezettségét talán legszebben kifejező gondolatát: „Nem vagyok büszke arra, hogy magyar vagyok, de büszke vagyok, hogy ilyen tébolyító helyzetekben is megsegít a magam letagadhatatlan magyar magyarsága.” (*Levél helyett Gogának*) S még egy gondolat, amely örök tanulságul szolgálhat minden honfitársunknak: „Nem tehetek róla, hogy érdekel, izgat, foglalkoztat a saját magyarságom s a magyarság együttes kínja, problémája, sorsa.” (*Egy bűnös vers*)

Ezekből a sorokból nem a nemzeti elfogultság hangja árad. Az ő víziójában – kora ideológiai áramlataival szemben – már 1905-ben a nacionalizmus alkonya vetül fel. „A nacionalizmus: dühödt hazafiság. De még az sem. A patrióta nevet ugyan sokszor kompromittálták már, de még mindig szentebb fogalom köpenye, hogysem a nacionalizmust fődhesse. A nacionalizmus nem hazafiság. A hazafiság valami olyan sine qua nonja az embernek és a társadalomnak, hogy még fogalommal sem kell sűríteni s szót sem keresni hozzá. A közös kultúrában s közös társadalmi munkában álló, becsületes, munkás emberek mind azok. Hazafiak, ha úgy tetszik. (...) a nacionalizmus arra jó mindenekfelett, hogy vele megmámorosított tömeg ne vegye észre, mi hiányzik neki, s mihez van joga.” (*A nacionalizmus alkonya*) A későbbiekben még árnyaltabban fogalmaz: „Ne ordítsuk mindig a hazát, de szeressük, s legyünk számára olyan értékesek, olyan jók, amilyenek csak lehetnek e nagyszerű, világosodó korszakban fejlett kultúremberek.” (*A hazafiság revíziója*) Magyarsága nem jelent számára akadályt más népek, nemzetek megbecsülésének: „a fajgyűlölet gyökereit is kiirtottam magamból (...) kevesen lehetnek még nálam gyengédebb és szeretőbb érzésűek a magyarországi nemzetiségekhez (...) a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség

csillagokhoz vezető útja számára.” (*Vallo-
más a patriotizmusról*)

Ady Endre írásainak „valóságbelisége”, a kor realitásainak talajából táplálkozó érdeklődése révén megsejtette, érzékelte s már 1902-ben hangot is adott az ország egységét veszélyeztető jeleknek, a majdani trianoni döntés következményeinek. „...a francia sajtónak állandó témája egy nagy birodalom felosztása, amely – nézetünk szerint – mihamar bekövetkezik... (...) Ha csak a jó sors nem segít, ez az ország pár évtized alatt össze fog omlani.” (*István király országa*) Érzékelteti a nemzetiségek bomlasztó politikájában rejlő veszélyeket: „...dalmát testvérünk, dr. Trescica Pavicia osztrák képviselő úr, aki most ott künn Amerikában – így írják az amerikai magyar újságok – szláv szövetséget csinál ellenünk, s Európa veszedelmének hirdet bennünket.” (*Magyarul is tudnak*) Ám azt is látja, hogy nemcsak külső okok vezethetnek az összeomláshoz. „Magyarország elmúlni készül. (...) Csakugyan halálra szánattunk? Sem ok, sem ész nem menthet meg bennünket? Vétkeztünk és életünkkel lakolunk most már?” (*Haldoklunk*)

Ady világgépére vetnek fényt azok az – e kötetben is szereplő – írásai, amelyekkel a pályatársak irodalmi munkásságát méltatja: Kosztolányi Dezső, Szini Gyula, Móricz Zsigmond, Lesznai Anna, Kaffka Margit, Jászi Oszkár, Krúdy Gyula, Tersánszky Józsi Jenő, Ignó Pál alkotásainak, a bennük levő gondolat- és érzésvilágnak jövőt formáló erőit tulajdonít: „Az új, elátkozott

(ráadásul nem is mindig politikai programmal dolgozó) magyar irodalom: valószínű előfutárja Magyarországnak megkésített, de most már nem sokáig halasztható, szociális átalakulásának.” (*Irodalmi háborgás és szocializmus*) Úgy érzi, hogy a századelő irodalmi élete válaszut előtt áll: „Most vagy soha, annyi bizonyos, most vagy soha el kell válnia, vajon az irodalom tényleg jóslója, előzője minden társadalmi és politikai megújulásnak?” (*Magyar lelkek forradalma*) Ő ennek a törekvésnek volt megintgathatatlan, tántoríthatatlan, következetes harcosa, vezéralakja.

A kötet esszéinek, publicisztikai írásainak központi vezéreszméjeként lebeg előttünk az alábbi mondat, amely jellegként is odairható a kötet fölé: „Tanítsuk meg látni és gondolkodni e keserves, elátkozott ország mártír-millióit.” (*A világoosság lobogója alatt*) Ez az az időtlen buzdítás, amely a későbbi korokban és ma is követendő mindazok számára, akik az ország, a nemzet javáért, jövőjéért küzdenek. Ugyanígy vállalhatjuk s vállalnunk kell Ady politikai testamentumként aposztrofálható szavait: „Mentsük meg a magyar népet – hasonlóan minden magyarországi népet! Népek joga, népek szövetkezése jöjjön! Demokrácia jöjjön, a demokráciában bízom. (...) Igaz emberség szálljon vissza a földre!” (*Üdvözlét az Országos Polgári Radikális Párt kongresszusához*)

A kötetet bő jegyzetanyag teljesíti ki, segít az írások megértéséhez, utal azok keletkezési körülményeire, értelmezi a politikai, művelődéstörténeti és egyéb utalásokat.

(*Ady Endre: A világoosság lobogója alatt. Válogatott publicisztikai írások. Válogatta és szerkesztette, valamint a jegyzeteket Vezér Erzsébet munkájának felhasználásával összeállította Ferencz Győző. Magyar esszék sorozat. Nap Kiadó, Budapest, 2012. ISBN 978-963-3320-07-5*)

Papp Máté

Haza a mélyben

Sajó László rendszerváltás óta tartó – a kortárs irodalmi életben kevésbé reprezentált – költői életművét mindvégig végigkísért(ett)ék a magyar líra különböző szellemalakjai, akik jelölt vagy jelöletlen vendégszövegeken, szellemes átiratokon vagy éppen kíméletlen parafrázisokon keresztül a szerző (al)világának elévülhetetlen ihletőivé és egyben letörölhetetlen megőrzőivé is váltak. Az a fajta palimpszeszt-poétika, amely a 2013-ban megjelent *Magyar versek* sajátja, mintegy esszenciáját nyújtja a korábban csak ciklus-, esetleg szemelvény-szinten megjelenő tematikának: a kronologikusan szerkesztett kötetben Janus Pannoniustól Baka Istvánig szinte minden fontosabb honi verselő megszólal, de felbukkannak kevésbé ismert nevek is (Fürjes Péteré például), ezzel együtt pedig megismerkedhetünk Sajó Villont idéző alteregójával, Kujjon Ferencsel, aki – nomen est omen – egy sor balladában ajánlja magát.

Az ún. hazafias költészeteszmény Janus-arcának árnyoldalára világítanak rá ezek a korántsem könnyen befogadható versek, amelyek első olvasásra talán öncélú szentségtörésnek is tűnhetnek, az összkép azonban nem a múlttá merevedő hagyomány hatásvadász kisajátítása, hanem a tragikus tradíció fájdalmas újraalkotása felé mutat. Mindehhez kétségtelenül társul egy már-már démonikus költői kajánság, a legtöbb esetben mégsem érezhetjük azt, hogy a skandallumszerű stilisztika mögött

ne lenne valamiféle feloldozó fedezet. Mert az akasztófahumorról látatott arcképcsarnokot végigjárva ugyanaz lesz az olvasó vezérfonala, mint a már betéve tudott(?) forrásszövegek esetében. Nevezetesen arra a félig öntudatlan, félig iskolás nemzeti identitásra, hovatartozásra gondolok, amit a magyar költészet szóban (vagy korporsóban) forgó nagyjai közvetítenek. Az összesűrűsödött sor(s)ok mentén pedig az a toldozott-foltozott történelmi szövet feslik föl, amit Pilinszky szavaival élve időről-időre átvérez az Isten...

A szerző *Evangélium szerintem* című antibiblius apokrif-írásából kiindulva elképzelésünk lehet róla, hogy a kifordított költői korpuszok által áthatott, szétbomló szövegtest metafizikai távlatai hová vezetnek egy gondviseléstől megfosztott, kisemimizett világkép keretein belül. Sajó ugyanis konok következetességgel ragaszkodik ahhoz az alapvetően negatív élettapasztalathoz, amely feltehetőleg osztályrésze volt. Természetesen a kiválasztott elődök alakváltó, első szám első személyű lírai énje csak áttételesen építi be a szövegekbe a szenvedésteli személyes élményanyagot, még akkor is, ha bizonyos pontokon aránytalanul nincs átfedésben az adott költőhöz kötődő portré és az a versbéli arc, amivel a *Magyar versek* poétai panteonjában szembesülünk. Mindenesetre az megállapítható, hogy Sajó László figyelemreméltó vállalkozása a közéleti költészet demagóg didakszisa nélkül is képes megszemélyesi-

teni és közösségivé avatni a felvonultatott sorsvázlatokat.

Ez a közösség(közös ég?)-koncepció viszont épp önnön hiányával tüntet mindenféle patetikus nemzeti érzület, köztük az Illyés-féle „Haza a magasban”-ideálkép ellen. Sőt, ha lehet, még mélyebbre süllyeszti a magyarokhoz intézett szövegeket, lezüllesztve mindenféle retorikai magaslatot, illetve pellengérré állítva a tankönyv ízü irodalmi legendárium szimbolikus mozzanatait.

Csak néhány cím illusztrációképpen: *Berzsenyi, elolvasván Kölcsey recenzióját, leissza magát és megírja utolsó versét; Petőfi Szibériában; Vörösmarty feladja magát; Arany János nyugalmozott költő és parkőr a Margitszigeten; W. S. rádióamatőr megfejtí az első földönkívüli látogató üzenetét* stb. Nem szokványos szerepjátékokról van szó, hiszen a minden műre kivetett intertextuális háló időn és téren túli lefedettsége lehetőséget nyújt az egyes költői beszédmódok egymásra montírozására; az ebből fakadó szintetizált szerzőiség így egy olyan metaforikát és motívumrendszert hoz létre, amelynek visszatérő metapoétikus elemei egy önműködő – hol modoros, hol leleményes – alkotói attitűdöt példázhatnak.

A verseskönyvben nyilvánvalóan szubjektív kanonizáció érvényesül, ami léptenyomon meglepetéseket okoz: a klasszikussá vált írók mellett Sziveri János, Ladányi Mihály vagy a már említett Baka István beemelése érdekes felhangokat adhat a megszokott magyar szimfóniához, amelyet általában a Vörösmarty-Petőfi-Ady hármásra hangszerelnek. Utassy József,

Nagy Gáspár és Gulácsy Lajos feltűnése is említésre méltó, ahogy az az egyszerre parodisztikus és fajsúlyos interszjektív intenció is üdvözlendő, amelyben mégis csak egy közös képviselő nyilvánul meg. Holott a Sajó-féle dekonstruktív szöveg-szervezés ennek az ellenkezőjét: a szerzők szétszórását-szétszólását válthatná ki. Persze azok az önsorsrontó, közösségromboló gesztusok, amelyek minduntalan részét képezik a magyarság vergődésének, újra és újra előidéznek a nemzetelhal vízióját, illetve diagnosztizálják az ország tetszhalott voltát.

Az 1956-ban született szerző ironikus forradalmi hevülete, cinikus irodalomtörténeti utalásai semmi „jóval” nem kecsegtetnek: se a dicső múltat nem állítják talapzatra, sem a letűnt eszmék jelszavait nem tűzik zászlóra, a jövőbe vetett hitet pedig egy pillanatig sem vallják magukénak. Akár megátalkodottnak is nevezhetnénk ezt a mindent tagadó, tékozló éthoszú (lehangozó) hangoltságot, amely az összes nemzeti ideát visszajára fordítja, és amely csakis a süllyedő haza segélykérő hajókürtjét visszahangozza. „A hullámsírt, hol hajó súlyed, / mentőcsónakok / veszik körül. / Menekülnek / a magyarok. / Kis testük hangtalan vacog. / Isten szemében köny ül. / Most az egyszer megkönyörül. / És partot ér az első csónak, rajta az Ős Patkány, a Holnap / hőse, s a többiek, szép sorban, / végül az isten is, kiszáll.” – szól *Az utolsó hajó* című összegző vers, ahonnan már nem igazán lehet továbblépni... – legfeljebb ama *homokos, vizes síkra* indulhatunk el ismét, ahol már csak biccenteni tud a fej, *reménytelenül...*

(Sajó László: *Magyar versek. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. ISBN 978-963-236-689-0*)

Fittler Katalin

Vásáry Tamás üzenetei

Beállított póz vagy inkább elcsúszott pillanat? Fellépő ruhában várakozik a művész, talán privát koncert előtt, talán csupán a felvétel kedvéért leülve. Kortalanul fiatalos, a felfelé néző szemek nem engednek betekintést érzelmi világába. A tizenharmadfélszáz (!) oldal elolvasása után nem lenne illő kommentálni.

Vásáry Tamást azok is felismerhetik régi portréján, akik csak később ismerték meg a '70-es évek végétől mind többet visszajáró, majd a hazai koncertéletben aktív szerepet vállaló zongoraművész-karmestert. Jellegzetes alkat, arc, kifejezés – állandó vonásokkal, amelyekhez alkalmanként újabbakat mindig az aktualitás ad. Ami első látásra feltűnik a képen, a fényárnyék kettősség az arcon. Játékához nem mindig társul vizuális élmény, karmesterként elsősorban muzsikusai látják – amikor viszont „végtelen” koncertjein a zenéről beszél, vagy ha televízió kamerája rögzíti, arcát a tekintete uralja. Csillag, akár jelenlétéről árulkodik, akár távolabbi, láthatatlan perspektívákat fürkészhető, tér-idő határait nem ismerő kalandozásai során. Már a cím is sejteti, hogy nem „szokványos” muzsikus-önéletrajzról, memoárról van szó, s valóban, alig kerül szóba a zene. Tehát a komolyzene ellen „beoltottak” is bátran forgathatók.

Az *Előszó*ban „első kézből” származó információkat kapunk, amelyek ismerete rendkívül fontos a potenciális olvasók számára. Elsősorban az, hogy „semmilyen

világi érdek nem áll mögötte”. 1969-ben, londoni lakásukban fogant meg a művészből az emlék-megőrzés gondolata, s fogott hozzá az írásos rögzítéshez (első felesége buzdítására. A visszaemlékező írás 1994-ig tartott, ennek eredményeként közel 3000 oldal telt meg, 1991-ig feldolgozva az életutat. Pszichodramának is nevezi szerzője (előlegezve a megjegyzést, hogy annak története 2000-ben véget ért), aki nem tesz elhamarkodott ígéretet, hogy bármikor is befejezné, azaz naprakészre kiegészítené.

A papírra vetés tehát nem olvasóközönségnek készült, s főképp nem a szerző életében való megjelentetés szándékával. Ugyancsak az *Előszó*ból értesülünk a tündérmesének arról a fejezetéről, amelynek köszönhetően mégis kézbe vehetjük a kétségkívül rendkívüli olvasnivalót. Pontosabban: bárcsak kézbe vehetnénk! A megbecsülés jeleként tekinthető szép kivitelezés olyan vaskos kötetet eredményezett, amelyet fogni/tartani nemigen lehet, s nehéz elképzelni olyan kényelmes olvasópozitúrát, amely lehetővé teszi, hogy ténylegesen belefeledkezzünk a különleges atmoszférát kínáló világba. (Utólag nyilvánvalónak tűnik, hogy az ideális megoldás a kötet anyagának bontása lett volna, két, akár négy részre, az anyag tagolódását követve, az exkluzivitásnak eleget téve, (dísz)dobozos kiadásban.)

Egyszerre személyes és személytelen az élet-írás, s az olvasás során nyilvánvalóvá

válik, hogy szükségszerűen ilyen: akkor kezdett hozzá Vásáry, amikor már a jungi pszichoanalízis elkötelezett híve lett. Tehát, annak a sajátos követelménynek kellett eleget tennie, hogy gyermekkorra emlékeit úgy, olyannak írja, amilyenek akkor élte meg őket, nem is sejtetve későbbi átértékelésüket! Sokdimenziós tehát a labirintus, amelyben halad, s közben talán épp azért nem kiszolgáltatott akkor sem, amikor legintimebb dolgait említi, mert oly sokrétűen gazdag drapéria veszi körül a tény-morzskákat, hogy nem kell félnie attól, hogy avatatlanok közelébe kerülnek. És főképp: nem a tényanyag köti le az olvasót!

Aki már hallotta beszélni Vásáry Tamást, megérezhetett valamit abból a sajátos légkörből, amely őt körülveszi. Nem lenne helyes azt állítani, hogy „amelyet ő teremt” (jóllehet így van), mert abban az esetben nem a teremtésén van a hangsúly, hanem annak meglétén. Mondhatni, megteremtődik azáltal, hogy kifejezésre juthasson Vásáry szándéka. Így van, ha beszél, s hasonlóképp, ha muzsikál. Az indítékok-szándékok-tervek-vágyak analizálásában fáradhatatlan alkat a számára lényeg(es)re koncentrál, a környezet hatásmechanizmusának figyelmen kívül hagyásával (működik az magától is).

A Proust, James Joyce-on edzettek számára hasonlóképp lebilincselő, mint azoknak, akik az epikus-részletező leírásokat kedvelik. De szinte a tartalmától-mondanivalójától elvonatkoztatva is különleges csemege: szókincsének gazdagsága üdítő élményt ad. Nemcsak választékos, hanem a régies és tájjellegű kifejezések használatával eltűnt időket idéz, a játékos-tréfás családi használatra kitalált kifejezések pedig a homo ludenst hívják elő az olvasóból. Némely részlet oly érzékletes, hogy az olvasás tempóját óhatatlanul is befolyásolja: már-már a szerző hangján halljuk.

Személyes és személytelen: volt egyszer egy anygalka-szerű göndör szőke fűrtös kisfiú, Anyuka szemefénye, akinek láttán a szűkebb családban a sötét tónust képviselő Apuka tekintete is megenyhül. Szeretet, fenntartás nélküli (mint később kiderül: kisajátító) szeretet vette körül a kisgyermekkor viasz-érzékeny korszakában, központnak, főszereplőnek érezhette magát, s mindez meghatározta a későbbiek folyamán a mindenkori környezetéhez való viszonyulást. Aztán fokozatosan konkretizálódnak, személyes tulajdonságokkal ruházódnak fel a történet szereplői, a történetet a történelem alakítja, változnak a helyszínek.

Vásáry naplót is vezetett, tehát ennek a visszatekintő, számadás-szerű írásnak nem feladata a pontos elszámolás. Élmények-események mentén haladhat, időnként előreszaladva az időben, avagy visszautalva egy-egy olyan múltbeli mozzanatra, amely más megvilágításba került. A figyelmes olvasó érzékenyen veszi az idő-törés apró zökkenőit, pontosan követve az eszmeileg zárójeles, kommentár-szerű részletek határait.

A muzsikos-olvasó emellett éberén figyel a zenei mozzanatokra, szakmai „titkok” után szimatolva. De Cincogi úr, alias Mauzika e tekintetben fukarnak bizonyul, belátjuk, érthetően: ami számára „természetes”, arra nem fecséreli szavakat. Itt is megmutatkozik viszont a visszaemlékezés kontrollálatlan őszintesége (őszinte kontrollálatlansága): többször is leír egy furcsa sajátosságot, amelyet első olvasásra szinte hinni sem akarnánk, de az ismétlés meggyőző valóságáról. A gyermek úgy gyakorolt, hogy Cicamama közben felolvasott neki – s ez élete későbbi időszakában ismételten visszatért. Annál a zongoraművésznél, aki minden virtuozitása ellenére játéka igazi értékének a költőiséget tartotta.

A kötetben elenyészően kevés az évszám. A bennfentes tájékozódását külső események dátuma segíti – így pl. Kodály halálának említése.

A záró cezúra a házasember számára a tényleges felnőtté váláshoz elengedhe-

tetlen saját fészek rakása. A II. kötetben az Ildikóval Londonban saját otthonot teremtett művészt ismerhetjük meg – életének további bő két évtizedének beavattjaként.

(Vásáry Tamás: Üzenet. I. kötet. Libri Könyvkiadó, Budapest, 2013. ISBN 978-963-310-235-0)

Számunk szerzői

Balázs Ildikó PhD 1965-ben született Marosvásárhelyen. Író, újságíró, műfordító, irodalomtörténész, tanár.

Bolvári-Takács Gábor PhD 1967-ben született Sárospatakon. Kulturális menedzser, történész, jogász, a Honvéd Együttes Művészeti Nkft. ügyvezető igazgatója, a Magyar Táncművészeti Főiskola habilitált főiskolai tanára, lapunk alapító főszerkesztője.

Evellei Kata 1988-ban született Budapesten. Költő, kritikus.

Falussy Móric 1981-ben született Miskolcon.

Fittler Katalin 1952-ben született Mosonmagyaróváron. Zenekritikus, szakíró, tanár.

Gupcsó Ágnes 1952-ben született Miskolcon. Zenetörténész, az MTA BTK Zenetudományi Intézetének munkatársa, a Magyar Állami Operaház Gyermekkarának korrepetitora.

Hartay Csaba 1977-ben született Gyulán. Költő, blogger.

Hollerung Gábor 1954-ben született Budapesten. Liszt Ferenc-díjas karmester, karvezető, a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar ügyvezető zeneigazgatója, a Budapesti Akadémiai Kórustársaság vezető karnagya, a Zempléni Fesztivál művészeti vezetője.

Jakó János 1938-ban született Sárospatakon. Orvos, a nyíregyházi Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház ny. osztályvezető főorvosa.

Karasszon Dénes DSc 1925-ben született Budapesten. Állatorvos- és orvostörténész, a Magyar Orvostörténelmi Társaság tb. elnöke, c. egyetemi tanár.

Kováts Dániel 1929-ben született Abaújnádasdon. Irodalomtörténész, nyelvész, az egi Eszterházy Károly Főiskola Comenius Kar (Sárospatak) ny. főiskolai tanára.

László Erzsébet 1950-ben született Mádton. Festőművész-tanár, a Kazincbarcikai Polgármesteri Hivatal ny. vezető főtanácsosa.

Máriás József 1940-ben született Felsőbányán (Románia). Újságíró, a romániai *Szatmári Hírlap* volt főszerkesztője.

Paládi-Kovács Attila 1940-ben született Ózdon. Széchenyi-díjas etnográfus, az MTA rendes tagja, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének ny. kutatóprofesszora, az ELTE Bölcsészettudományi Karának ny. egyetemi tanára.

Papp Máté 1987-ben született Kecskeméten. Kritikus, esszéista, az *Új Forrás* folyóirat állandó munkatársa.

Szabadsfalvi József CSc 1961-ben született Debrecenben. Jogtörténész, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának tszv. egyetemi tanára.

Szeles Judit 1969-ben született Csengeren. Író, költő, jelenleg Svédországban él.

Toroczkay András 1981-ben született Budapesten. Író.

Tusnády László CSc 1940-ben született Mátészalkán. Költő, műfordító, irodalomtörténész, az egi Eszterházy Károly Főiskola Comenius Kar (Sárospatak) emeritus professzora.

Vitéz Ferenc PhD 1965-ben született Kisvárdán. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem intézetvezető főiskolai docense, a *Néző • Pont* folyóirat írója, szerkesztője, kiadója.

Závada Péter 1982-ben született Budapesten. Költő, dalszövegíró.

Pipát tömő férfi